

Sultan II Mehmetin sarayındakı ziyafətdən sonra onun adlı-sanlı sərkərdələrinin Əhməd Çələbinin, Ömər bəyin, Hacı bəyin və eləcə də, digərlərinin ağzı göydə idi; Allaha yalvarırdılar ki, Yadigar Mirzə ilə qarşılaşmada Ağqoyunlu şahının bəxt ulduzu birdəfəlik sönsün. Əslində, elə Sultan II Mehmet də öz ürəyində kimsəyə bildirmədiyi bir sirri gizlin olaraq saxlayırdı. Bu da onun Ağqoyunlu şahından çəkinəcəyi idi. Get-gedə o daha çox hiss eləyirdi ki, Osmanlıların silahları nə qədər yeni ordusunun sayı-hesabı sarıdan nə qədər üstün olsa da, Ağqoyunlu şahının gücü-qüdrəti də onun gücünün müqabilində heç də zəif deyildi. Yəqin ki, Sultan II Mehmetin Ağqoyunlu şahının üzərinə göndərdiyi Uğurlu Mirzənin, indi də Yadigar Mirzənin qabağa verilməsi bu səbəblərlə bağlı idi. Yəni düşmən nə qədər çox döyüşə cəlb edilsə, onun qüvvəsi də bir o qədər azalar. Nəhayət, elə bir vaxt gələr ki, Sultan II Mehmet özü qabağa durar, xırıldayan Ağqoyunlu şahı Uzun Həsənin başını özü kəsər.

Osmanlı sarayındakı ziyafətdə məsləhət, məşvərət zamanı hər kəs öz içində Ağqoyunlu şahı ilə qarşılaşmanın qorxusunu beləcə yaşayır və digərinə bunu bildirməməyə çalışırdı. Hadisələr isə ayrı-ayrı adamların istəyi ilə yox, bütövlükdə tərəflərin ciddi-cəhdləri məqsədə doğru dönmədən irəliləmələri ilə hesablaşır. Ziyafətin səhəri günü Roma Papasından Sultan II Mehmetin sarayına bir elçi gəldi.

Əlbəttə, Sultan II Mehmet elçini çox böyük hörmətlə qarşıladı. Gətirdiyi məktubu qəbul etdi. Həmişə sarayda saxladığı Avropa ölkələrinin dilmançlarından Romadan gələn məktubu oxuya bilənini çağırdı. Dilmanç içəri girib sultana təzim elədi. Sultan məktubu ona verib dedi:

- Gör bu məktubda xristianların hökmdarı bizim üçün nə yazıb?

Dilmanç məktubu əlinə aldı. Xüsusi möhürlə bağlanmış məktubu o üz-bu üzə çevirdi, sonra da sultanın üzünə baxıb, dilləndi:

- Hökmdar məktubu mənim açmağıma izn verirmi? - soruşdu.

Sultan II Mehmet başı ilə razılığını bildirdi. Dilmanç məktubu elə elçinin yanındaca açıb oxumağa başladı...

Hüseyinbala MİRƏLƏMOV

dartılır, gah da açılırdı. Hərdən onun üzündə təbəssüm görünür, hərdən də bu təbəssüm qeyzlə, qəzəblə əvəz olunurdu. Sultanın hörmətli sərkərdələri də bu məktubun oxunmasında iştirak edirdi. Yəqin ki, onlar da sultanın dəyişən vəziyyətinə baxır, onun nə üçün belə vəziyyətə düşdüyünü başa düşməyə çalışırdılar. Belə məsələlərdə fəndgir olan Əhməd Çələbi yaxşıca anlayırdı ki, xristianların din başçısı məktubda, əslində, boş və mənasız sözlər yazmışdı. Bu yalnız şirnikləndirici sözlərdən ibarət olan, mənasız vədlər idi ki, uzun illərdən bəri davam edirdi. Doğrudur, Avropadan odlu silah ustaları və bu silahla davranmaq yolunu öyrədən adamlar gəlmişdilər. Onlar da Sultan II Mehmetin məxsusi olaraq ayırdığı böyük xərclər hesabına gəlib çıxmışdılar. Əhməd Çələbi anlayırdı ki, hökmdar da bunu yaxşı başa düşür, ancaq ətrafındakı hərbi xadimlərə pis təsir edəcəyini düşünüb məsələnin üstünü vurmurdu. Ömər bəy də, Hacı bəy də az-çox məsələdən hali idilər, onlar da

- Bəli hökmdar, mən onu yaxşı tanıyırdım.

- Necə yaxşı tanıyırdın? - Hökmdar yenə soruşdu.

- Bəli, yaxşı tanıyırdım, hətta uşaqlığımız da bir yerdə keçib, - Qabriel cavab verdi.

- Sən bilən o bizdən nə istəyir? - hökmdar nüfuzedici nəzərlərlə Qabrieli süzdü. Sanki onun nə deyəcəyini özü danışmamışdan əvvəl bilmək istəyirdi. Qabriel də bu nüfuzedici nəzərləri üzərində hiss elədi. Amma özünü itirmədi. Necə varsa, düşündüyü kimi danışmağa çalışdı.

- Hökmdar, onlar istəyirlər ki, siz bir-birinizlə savaşırsız.

- Axı nə üçün onlar istəyir ki, biz savaşaq?

Bu sualdan sonra Qabriel məsələni köklü şəkildə hökmdar üçün izah etməyə çalışdı:

- Mənim hökmdarım, siz türklərin dediyi kimi, yaxşılığı unutmaq insanı bədbəxt eləyər. Mən də sizin yaxşılı-

- Bəli, hökmdarım, onun adı Atilla idi. Əslində, Attiladır. Avropalılar onu Atilla deyər çağırırdılar.

- Qabriel sənə nə dərin biliyin varmış. Bəs o türk sərkərdəsinin taleyi necə olub?

Qabriel hökmdarın bu razılığından fəxrəhləndi, sanki yararlı bir iş üçün hökmdarın köməyinə yetmişdi. Hökmdarın ona xüsusi diqqət göstərdiyini hiss edib, sözlünə davam elədi:

- Bəli, mənim hökmdarım, görək onun taleyini də mütləq biləsiniz.

- Aha... - Uzun Həsən başını qadırıb Qabriellə diqqət kəsildi.

- Atillanın hər hansı bir hərbi yolla, müharibə ilə, güc-qüvvə ilə aradan götürülməsi mümkünsüz imiş. Elə bu səbəbdən də Romada onun məhv edilməsi planı hazırlanır. Ona Roma şahzadəsiylə evlənmək təklifi edilir. Çox qiymətli hədiyyələrlə şahzadə Atillanın yanına göndərilir. Türk sərkərdəsinin evlənməsi məclisi çox təntənəli keçir. Ancaq elə həmin gecə vəziyyət üçün hazırlanmış şahzadə xanım onu zəhərləyir.

- Bəs çox ayıq olan Atilla bu tələyə necə düşür?

- Şahzadə xanım son anda zəhəri ağzında saxlayır, Atilla ilə öpüşəndə, zəhəri onun ağzına ötürür. Zəhərin təsirindən Atillanın burun damarları partlayır. Və o qanitirmədən həmin gecə ölür.

Qabriel sözünü bitirdi. Araya dərin bir sükut çökdü. Uzun Həsənin nəzərləri Qabrielin başı üzərindən uzaqlara zillənmişdi; baş verəcək döyüşün gətirəcəyi bəlalardan da o tərəfə.

Bu söhbətdən sonra sanki Uzun Həsən ilk dəfə idi ki, necə bir hiyləgər aləmlə üz-üzə gələcəyini düşünürdü. Onun xəyalını məşğul edən təkcə Sultan II Mehmet deyildi. Əslində, o, indi yaxşıca anlayırdı ki, Sultan II Mehmet də Roma Papasının qurduğu torun içərisində vurnuxur.

Əgər Sultan II Mehmetin hüsurunda Qabriel kimi bir ağıllı və Avropanı yaxşı

İKİ ŞAH, İKİ SULTAN

(Əvvəli ötən saylarımızda)

(romandan parçalar)

...«Günəşin doğduğu yerdə uca Allahın kölgəsi altında qərar tutmuş Sultan II Mehmet həzrətlərinə bizim tərəfimizdən rəğbətlerimiz sonsuz və əbədidir. Mən öz inamıma görə bildirirəm ki, belə rəğbət bizim Avropa ölkələrimizin hamısı tərəfindən sultanın ünvanına çatdırılmağa müntəzirdir. Bizim Avropa ölkələrinin hamısının adından sultana çatdırmağı özümə borc bildim ki, Ağqoyunlu şahı ciddi-cəhdlə sizin Osmanlı torpaqlarını zəbt etmək planları hazırlayır. Bu yolda özünə tərəf toplamaq üçün bütün imkanlarını səfərbər edib. Ayrı-ayrı ərazilərdəki qohumluq əlaqələrinə güvənməklə də bəzi Avropa ölkələrindən hərbi qüvvə sarıdan da kömək almaq istəyir. Biz Osmanlının şanlı hökmdarı Sultan II Mehmetin tərəfini heç vaxt Ağqoyunlu şahına vermərik. Biz istəyirik ki, onun istər Şimala, istərsə də Cənuba doğru uzanan əllərini Sultan II Mehmet tezliklə kəssin. Bu yolda biz də öz köməyimizi əsirgəmərik. Sultana məlum olduğu kimi onun sərəncamına ən yaxşı odlu silah ustalarını göndərmişik. Bu silahlarla davranmaq üçün müharibə biliciləri də ayrılıb və onlar sultanını hüsurundadır. Bundan sonra da əlavə nə kömək istəsə, bizim tərəfimizdən göstəriləcək. Osmanlı hökmdarının hörmətini həmişə uca tutan Qabriele Koldunmer». Dilmanç məktubu birbaşa oxumuşdu, sonra da hissə-hissə oxuyub mənasını çatdırdıqca, qasları gah

anlayırdılar ki, xristianların din başçısı çox istəyir ki, Osmalıların əli ilə Ağqoyunluların çırağı söndürülsün. Həkimyyəti dağıdılsın. Ondan sonra hadisələr necə inkişaf edəcək bu, sonranın işi idi.

Amma Sultan II Mehmet və onun sərkərdələri bir məsələdən xəbərsiz idilər. Bu da ondan ibarət idi ki, digər bir elçi də Qabriele Koldunmerin adından Ağqoyunlu sarayına özünü yetirib. Həmin təmtəraqlı məktubdan biri də ona çatdırılıb.

Ağqoyunlu sarayında Uzun Həsən döyüşün başlayacağı gündən bir-iki gün əvvəl aldığı məktubu Qabriel vasitəsilə oxutdurub. Məzmunu ilə tanış olmuşdu. Bu da o Qabriel idi ki, öz sevgilisini kişi paltarında Avropadan keçirib, Ağqoyunlu sarayına pənah gətirmişdi. Əslində, onu Papanın özü göndərmişdi. Amma Qabriel sevgilisi ilə birgə Papanın nüfuz dairəsindən canını qurtarmaq üçün onun təklifini göydəndüşmə hesab eləmiş və böyük razılıqla gəlib Ağqoyunlu hökmdarının itaətinə yetişmişdi. İndi məktubu oxuyub məzmununu Uzun Həsənə danışandan sonra dayanıb düşünürdü, şaha necə izah eləsin ki, avropalıların din başçısı sadəcə boş vədlərlə onu Sultan II Mehmet üzərinə qızıqsdırır.

Qabrielin çox nigarançılıq çəkməyinə ehtiyac olmadı.

- Sən Qabriele Koldunmeri yaxşı tanıyırdınmı?

ğınızı unutmaram. Ölənə qədər də sizin xidmətinizdə olacağım, - Qabriel bu sözləri deyəndə yəqin arvadı Aqnesi və artıq böyüməkdə olan oğlunu və hələ kiçik yaşda olan qızını da nəzərdə tutdu. Yəqin ki, onun sözlərinin mənasını hökmdar Uzun Həsən də anladı, çünki o, bu sözləri deyəndə, Qabrielin nə qədər səmimi bir doğmalılıqla danışdığını da müşahidə edirdi.

Uzun Həsən razılıqla başını tərpətdi. Qabriel başa düşdü ki, bu onun söhbətinə davam etməsinə işarədir.

- Mənim hökmdarım, bir vaxt az qala dünyanın o başından bir türk cəngavəri üzünə günbatana doğru qoşun çəkib. Qarşısında heç bir qüvvə dayanmayıb. Onun qüvvəsi o qədər çox və nəhayətsiz olub ki, Avropanın ən qüdrətli dövlətlərinin orduları elə ilk toqquşmadaca darmadağın ediləblər. Avropanın adlı-sanlı sərkərdələri o qüdrətli türk başçısı ilə təkbətək döyüşdə bir-birinin arxasınca başlarını itiriblər. Həmin sərkərdə Avropanı diz çökdürmüşdü. İndi də Avropanın canında bir türk qorxusu var.

Uzun Həsən bir zaman sarayda ona elm öyrədən ustadlarından belə bir türk sərkərdəsinin olduğunu eşitmişdi. Amma həmin sərkərdənin taleyinin necə olduğu onun yadında qalmamışdı. Əli ilə alnını ovuşdurdu. Dodaqaltı bir neçə dəfə «At... At... Atıl... Atıl...», - dedi.

tanıyan bir məsləhətçisi yoxdursa, çətin o ətrafında hörülən hiylə torundan çıxma bilsin.

Uzun Həsənin xəyalından keçdi ki, necə yaxşı olardı dil bir, din bir, kök bir olan Osmanlılarla arasındakı soyuqluğu götürmək, artıq açıq-aşkar görünməkdə olan və qatı düşmənçiliyə yetmiş münasibətləri tənzimləmək, bu dünya işlərini bir yoluna qoymaq mümkün olaydı.

Heyhat... qarşıda hər kəsin yaşayacağı özünün taleyi dayanırdı. Taleyi idarə etmək isə Uzun Həsənin düşüncəsinə görə təkcə Allahın işi deyildi, həm də bu idarə edən qüvvə insanın öz əməlidir.

İnsan haqq yolunda nə qədər sabit-qədəm olsa, taleyi də onun üzünə daha çox gülər.

...Bayırda qəfil külək qopdu. Hər yan toz-torpağa büründü. Külək elə dəhşətlə əsirdi ki, sanki köklü ağacları da bir anda qoparıb, harasa göyün dərinliklərinə aparacaqdı. Amma Uzun Həsən nə küləkdən, nə də bu küləyin qopardığı tufandan qorxacaq halda deyildi. O, belə bir qəti inamda idi ki, uca Tanrı öz haqqını qoruyanların tərəfində olar. Axı o, kimsəyə müharibə elan etməyib, kimsə ilə bir savaş planı qurmayıb. Özünün doğma oğlu üstünə yağı kimi gəlir; yağı kəsilmis adamların fitvası ilə...

(Davamı var)